

## Увіковічення Українських Січових Стрільців та воїнів Української Галицької Армії у творчому доробку Льва Лепкого

Мартин О.М., Пахолко С.В.

Серед численних досліджень творчості українського поета і прозаїка, журналіста, редактора, композитора, художника та воїна Левка Лепкого, на жаль, обмаль інформації про його творчий доробок в розробці проектів та виготовлення пам'ятників полеглим воїнам УСС та УГА, елементів одностроїв, військових памятных нагород та листівок.

У роки Першої світової війни Лев Лепкий став спів організатором і офіцером Легіону Українських січових стрільців та його Пресової квартири. У боях за Україну, за її державність він став літописцем стрілецької слави. Завдяки йому та його побратимам Роману Купчинському, Михайлу Гайворонському, Юрію Шкрумеляку, Антону Лотоцькому, Івану Іванцю ми сьогодні маємо правдиву історію УСС – описи боїв, світлини, картини, романтичну стрілецьку поезію, вічно нев'янучі і невмирущі стрілецькі пісні, військові відзнаки та чудом уцілілі військові пам'ятники-могили. Бажанням стрілецького проводу та всіх тодішніх січових Стрільців було якнайвиразніше відрізнитись своїм зовнішнім військовим виглядом та кольором однострою від австрійської армії.

Так, за проектом Левка Лепкого було прийнято та встановлено оригінальну форму стрілецької шапки т.зв. «мазепинки», яка зберегла на переді елементи народної та гетьманської шапки у вигляді характерного вирізу. (фото №1)

Стрілецька шапка «мазепинка» стала від того часу знаменним вкладом в українську національно-військову справу та як зовнішній історичний символ нашої національної самобутності була прийнята народом як невід'ємний елемент української культури.

Після тяжких боїв понад ріками Стрипа та Серет визріла у Левка Лепкого чисто українська ідея – насипати на цих полях – степах на пам'ятку про ці бої, високу козацьку могилу

Могилу висипали на Семиківському полі на території нинішньої Терехівщини. Насипали її усі сотні усусів та їх командир-полковник Гриць Коссак. Братську могилу повернули фронтом до Києва, до Дніпра. На її лицьовому камені Лев Лепкий викарбував шапку-мазепинку і два схрещені мечі, а під ними напис: «Лягли за свій народ, за волю України року Божого 1916». На жаль, ця могила недовго стояла. У 1919 році польські шовіністи-агресори зрівняли її з землею. [1]

Таких могил - пам'ятників за ескізами Левка Лепкого було насипано значну кількість по всій Галичині. Виготовлялися вони нашвидкуруч – перебіг боїв не давав можливості творити триваліші пам'ятники. Їх планувалося повторно встановлювати у більш монументальному виконанні по закінченню війни. Всі ці тимчасові пам'ятники - могили були знищені польською окупаційною владою на початку 30-х рр минулого століття.

Вдалося виявити декілька листівок з зображенням цих первісних пам'ятників-могил на горі Ключ та горі Маківка, випущених Пресовою Квартирою (фото № 2,3,4,5) З великою ймовірністю можна стверджувати, що ці пам'ятники були спроектовані та встановлені завдяки старання Левка Лепкого

Зусиллям «Товариства Охорони Військових Могил» (1927 – 1939), членом якого був Лев Лепкий, були випущена листівка з зображенням меморіальної таблиці пам'яті героїв, що загинули на горі Маківці. (фото № 6)

А сама таблиця полеглим Українським Січовим Стільцям на Маківці за проектом визначного українського скульптора Сергія Литвиненка (1899-1964) була встановлена у 1928р. всередині парафіяльної церкви Св. Миколая в с. Тухолька, що неподалік Маківки. (фото № 7)

Мотивацією встановлення таблиці в церкві, а не на могилі полеглих УСС у глухому лісі на г. Маківка, було побоювання і селян і «Товариства Охорони Військових Могил» її ймовірного знищення польськими шовіністами. Після так званого «возеднанням» в сер.50-х років таблицю передбачливі бойки затринькували, а поверх намалювали образ. На щастя, пам'ятна таблиця й досі прикрашає інтер'єр церкви Св. Миколая.

Також за сприяння товариства була випущена листівка з написом «Поляглим за волю», ймовірно, виконана Львом Лепким, як проект для тиражування. (фото № 8)

За цим проектом фірмою Михайла Брилинського були відлиті декілька варіантів таблиці з прізв'язами полеглих воїнів УГА для встановлення на могилах - пам'ятниках. (фото № 9)

Під час польсько-української війни Лев Лепкий в ранзі чотаря деякий час командував сотнею кіннотників.

Разом з Іваном Іванцем, виготовив та впровадив у 1918р проект відзнаки на рукавах та «зубчатку на ковнір» для однострою УГА (підготовлений ще в 1916р для Українських Січових Стрільців). (фото № 10) [2]

Разом з П.Холодним розробив проект залізобетонних хрестів (за зразком старих козацьких надгробних хрестів) для могил стрільців на Янівському військ. Цвинтарі. (фото № 11)

Після закінчення польсько-української війни Лев Лепкий включився в активну роботу в «Товаристві Охорони Військових Могил». (фото №12)

У 1921 році громада м. Винники, що на околиці Львова, перепоховали ,на місцевому цвинтарі у спільній стрілецькій могилі останки 16-ти вояків УГА, могили яких були розкидані по лісах. Після цього похорону було вирішено спорудити пам'ятник за проектом Левка Лепкого та Павла Ковжуна. Пам'ятник виготовив місцевий скульптор Василь Сидурко. Це один з перших пам'ятників воякам УГА на західно - українських землях. Його освятили в першу неділю червня 1922 року. Цікаво, що на церемонії були присутні близько 10 тисяч осіб. Польська влада боялася заворушень, оточило армією та поліцією кладовище та суворо заборона публічні виступи. Однак присутні зробили набагато промовистіше: вони поклали 150 вінків до пам'ятника мовчки». (фото № 13)

У 1939р. після окупації Галичини «освободителями», Лев Лепкий разом з братом Богданом Лепким, побоюючись репресій назавжди покидають Україну. В Кракові у 1940 р. за проектом Левка Лепкого був викарбувана відзнака Варшавського Союзу Українських Комбатантів – одна з найкращих українських відзнак, серед будь коли виданих на Україні. (фото № 14) [4]

У 1942р за проектом Левка Лепкого був викарбувана ще одна відзнака – «Бойовий» хрест Українських Січових Стрільців. В основу проекту хреста була покладена відзнака Варшавського Союзу Українських комбатантів, із видозміненим родовим гербом гетьмана Івана Мазепи. Як засвідчив колишній вояк УСС Зеновій Яворський, хрест був викарбований у Кракові з польських срібних п'яти і двозолотівок. Носити його мали право учасники легіоні УСС та І-ої бригади УГА т.зв. «бригади УСС», що розгорнулася з неповного полку УСС у бригаду Української Галицької Армії. (фото №15) [5]

Творчий доробок Левка Лепкого, пов'язаний з проектування та встановлення пам'ятників на могилах Українських Січових Стрільців та воїнів Української Галицької Армії потребує подальших пошуків. Для прикладу, залишається невідомими автори пам'ятників воїнам УГА на вул. Новознесінській у Львові (колишнє село Знесіння), пам'ятника воїнам УГА в с. Підберізці на околиці Львова та пам'ятника УГА в м. Хирів.

#### Джерела та література

:

1. Героїчний і трагічний шлях УГА: (Біографічні відомості про Левка Лепкого). В кн.: Матейко Р., Мельничук Б. За рідний край, за нарід свій... Тернополь, 1993; Комариця М. Лепкий Лев Сильвестрович. В кн.: українська журналістика в іменах, вип. 1. Львів, 1994.

2. Боберський І. Щоденник, 1918-1919 рр. / Упоряди. Ю. А. Мицик. – К.: КМ Академія, 2003. – 260 с.

4. Яворський З. Українські військові відзначення. (Вияснення до статті бунчужного О. Городиського «Військові відзначення» - «Вісті кол. вояків 1 УА УНА» чис.9-10.1954) // Вісті,-січ.-лют.-Чис.1-2 (51-52)

5. Сематюк Я. Українські військові відзнаки. Ордени, хрести, медалі та Нашивки, -Торонто, 1991.-С.9.



№ 1



№ 2



№ 3



№ 4



№ 5



№ 6



№ 7



№ 8



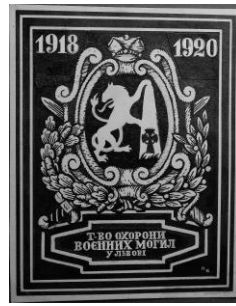
№ 9



№ 10



№ 11



№ 12



№ 13



№ 14



№ 15



№ 15a